

Bulgar Yazar Baço Kiro'ya (Kiro Petrov Zanev) Ait 1873 Tarihli Kiril Harfli Türkçe Bir Gezi Yazısı

*Turkish Travelogue, Written in Cyrillic, From 1873, by the Bulgarian
Writer Bacho Kiro (Kiro Petrov Zanev)*

Abidin KARASU*

Öz

Altı asra yakın Balkanları yöneten Osmanlı İmparatorluğu bu coğrafyada köklü değişiklikler yaparken, devletin dili olan Türkçe Balkan halklarını da derinden etkilemiştir. Türkçe, altı asır Balkanların resmi iletişim dili olarak görev yapmıştır. Öyle ki Türkçe sadece Türkler arasında değil Balkan halkları tarafından da bilinmekte ve konuşulmaktaydı. Elimizdeki veriler bunu ortaya koymaktadır. Son dönemde yapılan çalışmalar Türkçe eserler meydana getiren Balkan aydınlarının varlığını ortaya çıkarmıştır. Araştırma konumuz, XIX. yüzyılda Osmanlı idaresindeki Bulgaristan topraklarında Kiril harflerini kullanarak Türkçe yazan Baço Kiro'nun kaleme aldığı gezi yazısıyla ilgilidir. Bulgar yazar, halk kahramanı Baço Kiro 1874 yılında kaleme aldığı "Baço Kiro'nun İkinci Seyahati" başlıklı kitabında gezip gördüğü yerleri Türkçe kaleme almıştır. Bir Bulgar aydınının, milliyetçilik cereyanlarının patlak verdiği XIX. yüzyılda eserinde Türkçeye yer vermesi dikkate değerdir. Kitabın 35-52 sayfaları Kiril harfleri kullanılarak Türkçe yazılmıştır. Baço Kiro'nun kullandığı Türkçe son derece sade ve açıktır. Baço Kiro Türkçeyi redif ve kafiye ölçüsünü kullanacak seviyede bilmektedir. Baço Kiro'nun dili Rumeli ağzlarının tesiri altındadır. Çalışmada, Kiril harfleriyle yazılan Türkçe metinler Latin harflerine aktarılarak okunmuş ve eserin bir transkripsiyon alfabesi verilmiştir. Baço Kiro'nun hayatı ve kaleme aldığı eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Yapılan araştırma ile Türkçe yazan Balkan aydınları konusuna dikkat çekilmek istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kiril harfli Türkçe metin, Bulgarca, Türkçe, Baço Kiro, Bulgaristan.

Abstract

The Ottoman Empire, which ruled the Balkans for nearly six centuries, made radical changes in this geography. Turkish, where it is the official language of the country, has deeply affected the Balkan peoples. Turkish has been the official language of communication in the Balkans for six centuries without exception. So much so that Turkish was known and spoken not only by the Turks but also by the Balkan peoples. The data we have reveals this. Recent studies also reveal the existence of the Balkan intellectual class, which speaks enough Turkish to write Turkish works. Our research topic is about Bacho Kiro, who wrote in Turkish in Cyrillic on the territory of Bulgaria under Ottoman

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, abidinkarasu@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-2324-111X

rule in the 19th century, and his travel article. The Bulgarian writer, the national hero Bacho Kiro, writes in Turkish about the places he visited and saw in his book "The Second Journey of Bacho Kiro", written in 1874. It is noteworthy that the Bulgarian intellectual included the Turkish language in his work in the 19th century, when nationalist movements broke out. 35-52 pages of the book are written in Turkish with Cyrillic. The Turkish used by Bacho Kiro is extremely understandable and clear. Kiro knows enough to use Turkish redif and rhyme. Kiro's language is influenced by the Balkan dialects. In the study, Turkish texts written in Cyrillic were translated into Latin letters and a transcriptional alphabet of the work was given. Information was given about the life of Bacho Kiro and his works.

The study aims to draw attention to the problem of Balkan intellectuals who have written in Turkish, emphasizing the importance of discovering such works.

Keywords: Turkish text with Cyrillic letters, Bulgarian, Turkish, Bacho Kiro, Bulgaria.

1. Giriş

Türkçe XIV. yüzyılın ortalarından başlayarak Balkan dillerini derinden etkilemiştir. Bu etkinin en büyük sebebi Osmanlı'nın uzun asırlar süren Balkan hâkimiyeti ve insanı merkez alan politikalarıdır. İmparatorluğun resmi dili olan Türkçe, devletin her kademesinde, çarşıda, pazarda, sokakta konuşulmakta iletişim görevini yerine getirmekteydi (Artun, 2013, s.1).

Georges Castellan, Balkan halklarının XIV-XVIII. yüzyıllar arasında Türkler gibi yaşadıklarını, yaygın şekilde Türkçe konuştuklarını aktarır. Selanik, Belgrad, Sofya'da yaşayan halk Türkler gibi giyiniyor, yiyor ve konuşuyordu (Castellan,1995:148). Osmanlı döneminde, Balkan dillerinde özellikle de Bosna'da teşekkül etmiş Alhamijado edebiyatı Türkçenin etkisinin açıkça görüldüğü alanlardan biridir. Alhamijado edebiyatının temsilcileri, eserlerini Türkçenin etkisiyle yazmışlardır. Kendi dillerinde yazılan Alhamijado edebiyatı ürünlerinde bile Türkçenin derin izlerini bulmak mümkündür. Öyle ki Hasan Kaimi'nin meşhur şiiri, "Ostante se tutuna" için Türkçe kelimeler mi daha çok, Boşnakça kelimeler mi emin değiliz değerlendirmesini yapmıştır (İyiyol-Kesmecı, 2011, s. 624).

Sofroniy Vraçanski Bulgarcanın Türkçeden son derece fazla etkilendiğini belirtmekte ve yazdığı eserlerde yoğun şekilde Türkçe sözcüklere yer verdiğini aktarmaktadır. Bir diğer itiraf da Bulgarların milli şairi İvan Vazov'dan gelmiştir. Vazov: "Şehirlerimizde konuşulan dil neredeyse yarı Türkçe idi" tespitinde bulunmuştur (Karaağaç, 2009, s. 201).

Asırlarca Osmanlı İmparatorluğu idaresinde barış huzur ve refah içinde yaşayan Balkan haklarının çoğu iki dilliydi. Türkçe bu coğrafyada "lingua franca" olarak işlev görmüştür. Makedonya'da bir araya gelen rahiplerin

aşağıdaki satırlarda aktardığımız şekilde Türkçe konuşmaları bu olguyu pekiştirmektedir: *“Makedonya’da bir Katolik hareketi tehlikesi karşısında, üç Yunanlı ve bir Bulgar piskopos 1858’de buluşup görüştüler: “Hemen, diğer piskoposlarla Türkçe, Yunanca, Bulgarca konuşmaya koyulduk”. Aynı şey başka dinî cemaatler için de geçerliydi: 1880’de Çek bilgin Jirecek, Sofya Başhahamı ile Türkçe tartışır.”* (Lory, 2011, s. 300).

Bütün bu veriler Türkçenin Balkan halkları üzerindeki etkisini ve Türkçenin yaygınlığını kaynaklarıyla ortaya koymaktadır. Bunun yanında aydınlatılması gereken, varlığını bildiğimiz ancak henüz yeterince çalışmanın yapılmadığı konulardan biri de Türkçe yazan Slav kökenli Balkan aydınları, yazarları, şair ve edebiyatçıların eserlerinin ortaya çıkarılması işidir. Bu konu yeterince araştırılmamıştır.

Araştırmada ele aldığımız konu bununla alakalıdır. Bulgar yazar, halk kahramanı Baço Kiro 1874 yılında kaleme aldığı “Baço Kiro’nun İkinci Seyahati” başlıklı kitabında gezip gördüğü yerleri Türkçe kaleme almıştır.

Bir Bulgar aydınının, milliyetçilik cereyanlarının patlak verdiği XIX. yüzyılda eserinde Türkçeye yer vermesi, dikkate değerdir. Baço Kiro’nun kullandığı Türkçe son derece sade ve açıktır. Kiro Türkçe redif ve kafiye ölçüsünün kullanacak seviyede bilmektedir. Baço Kiro’nun dili Rumeli ağızlarının tesiri altındadır. Çalışmada, kitapta Kiril harfleriyle yazılan Türkçe metinler Latin harflerine aktarılarak okunmuş ve eserin bir transkripsiyon alfabesi verilmiştir. Baço Kiro’nun hayatı ve kaleme aldığı eserleri hakkında bilgi verilmiştir.

Yapılan araştırmada Türkçe yazan Balkan aydınları konusuna dikkat çekilmek istenmiştir.

2. Baço Kiro (Kiro Petrov Zanev) ve Eserleri

Baço Kiro takma adıyla tanınan Kiro Petrov Zanev 15 Temmuz 1835’te Tırnovo iline bağlı Murat Bey (Byala Çerkva/ Gorni Turçeta) köyünde doğmuştur. Öğretmen, yazar, tarihçi, halk bilimci ve halk kahramanı olarak tanınmaktadır. 1852 ve ilerleyen yıllarda Koyuvtsi (şimdiki Koevtsi), Musina, Mihaltsi, Vishograd köylerinde öğretmenlik yapmıştır. 1857’de Murat Bey (Byala Çerkva/ Gorni Turçeta) köyüne döner ve vefat ettiği 1876 tarihine kadar ders verir. Kaynaklar Baço Kiro’nun sadece Bulgarlar arasında değil, Türkler tarafından da saygı ve itibar gördüğünü aktarmaktadır. Muhtemelen Türkçeyi bölgedeki Türklerden öğrenmiştir. Kaleme aldığı yazılardan Türkçeyi son derece iyi bildiği anlaşılan Baço Kiro, her ne kadar Türkler tarafından sevilip sayılsa da Osmanlıya karşı bölücü

ve kıskırtıcı faaliyetlerde bulunmaktan geri kalmamıştır. Yazdığı vatansever şiirler milliyetçilik duygularıyla dolu olup gençlerin Osmanlı'ya karşı isyan ederek bağımsız Bulgaristan için mücadele etmelerini istemektedir. 9 Mayıs 1876'da Dryanovo Manastırı'nda Fazıl Paşa'nın yönetimindeki Türk ordusuna karşı yapılan çarpışmada yer alır. Baço Kiro'nun içinde olduğu çete bozguna uğratılır. Canını zor kurtaran Baço Kiro Murat Bey (Byala Çerkva/ Gorni Turçeta) köyünde saklanır. Yakalanıp mahkemeye çıkarılır ve idam edilir. Tırnova'nın önemli şahsiyetlerinden Ethem Bey bu genci yaptıklarından ikna etmeye çalışır ancak başarılı olamaz. Baço Kiro mahkeme önünde savunmasını Türkçe yapar (bg.wikipedia.org/wiki/Бачо_Киро):

Бен бир Бачо Киро им, (Ben bir Baço Kiro im)

тюркен коркмаз комита им. (Türken¹*korkmaz komita im*)

Шишкане умузума тактъм, (Şişkane umuzuma taktım)

Дренова монастира булдум. (Drenova monastira buldum.)

Хакъм арамаа бен чиктъм, (Hakım aramaa ben çıktım)

ипи де бойнума тактъм. (İpi de boynuma taktım)

Baço Kiro hayattayken üç kitabı yayınlanmıştır: 1. Gorni Turcheta Köyü Hakkında (Описание на село Горни Турчета“ (1870) 2. Baço Kiro'nun Yolculuğu (пътеписите Пътуванието на Бача Кира) (1873) 3. Baço Kiro'nun İkinci Yolculuğu (Второто пътувание на Бача Кира) (1874).

El yazısıyla muhafaza edilen pek çok şiiri mevcuttur. “Prusya-Fransız Savaşı şiiri” , “Tarih yazımı ve folklorik araştırmalar”, “Dyado Nikola (дядо Никола) (1857) ayaklanmasının kronikleri”, “Hacı Stavrevata Buna (1862)”, “Philip Totyu'nun (1867) çetesi”, “Hacı Dimitar ve Stefan Karaca'nın çetesi (1868)”, “Sofya Macerası (1873)”, “Dryanovo Manastırı'ndaki çete savaşları”. Ayrıca birçok folklor malzemesini yayınlamak üzere İstanbul'da yaşayan Petko Slaveykov'a göndermiştir. Baço Kiro ve öğrencilerinin toplam 4470 sayfalık 34 el yazması koleksiyonu bulunmaktadır (bg.wikipedia.org/wiki/Бачо_Киро).

3. Kitap Hakkında Bilgi

Kitap Kiril alfabesi ile basılmıştır. Kitabın kapak sayfasında şu satırlara yer verilmiştir: Kitabın adı: “Baço Kiro'nun İkinci Seyahati” adını taşımaktadır.

¹Türk'ten

Bu başlığın altında “Viyana’ya gitmek istemiş ancak parası olmadığı için geri dönmüş. Sırbistan’a yürüyerek seyahat etmiş. Kitabı okuyunca göreceksiniz. Türkçe ve Bulgarca kaleme alınmıştır.” (Щялъ да ходи за въ Виена Но ся върнжлъ защото пари нѣма Пжтуваль по Сржбско пешякъ Прочети вжтрѣ и вижъ какъ Има го Българскы и Турски) (Kiro, 1874, s. 1). Bu satırlardan sonra: “*Meraklı okuyucular için sevdiği arkadaşları tarafından yayınlanmıştır. 1874 yılında Tuna Vilayeti Matbaasında basılmıştır bilgileri yer almaktadır.*”

Kitabın iç kapak sayfasında Osmanlı Türkçesiyle “Tuna vilayet matbaasında basılmıştır” bilgisi mevcuttur. Bu sayfadan sonra Baço Kiro’nun bir resmi yer almaktadır. 3-6’ncı sayfalar arsında Baço Kiro kitabın önsözünü manzum şekilde kaleme almıştır. Önsözde fakir bir köylü olduğunu, kendi kendine okuma yazma öğrendiğini aktaran Baço Kiro gezmeyi çok sevdiğini ancak bunun için maddi sıkıntı çektiğini belirtmektedir. Bu bölümde hayat hikâyesine de yer vermektedir. Öksüz kaldığını köyün çobanlığını yaptığını Batoşovski Manastırına giderek okuma yazma öğrendiğini aktarır. Yirmi yıla yakın köy köy gezerek öğretmenlik yapmış öğrenciler yetiştirmiştir. Baço Kiro, önsözün sonunda, Bulgar halkına eğitim ve farklı alanlarda özgürlükler verdiği için Osmanlı Sultanı’na teşekkür eder (Kiro, 1874, s. 3-6). 7-34’ üncü sayfalar arasında Sırbistan seyahatini Bulgarca olarak kaleme almıştır (Kiro, 1874, s. 3-6). 35- 52 ‘nci sayfalar arasında çıkmış olduğu seyahati Türkçe olarak yazar (Kiro,1874: 3-6).

Türkçe metin “Türkçe Seyahatim” başlığı ile verilmiştir. Murad’-bek’ kariesinden’ Kiro daskal’ Orasını varmış’ gezmiş’, Burada o kendisi yazmış’ 1873 (Kiro, 1874, s. 54).

Manzum olarak hece ölçüsü ve redif kalıbıyla yazılmış bir gezi yazısı.

Vidin’ çok’ büyük’ şeherdir,

Ve hem çok’ düz bir’ er’dir’

Tunadan’ gıozükür’ saade minareler’,

Tuna boyunca var’ islyah’ kaleler’,

Karşıda vlah’ yakasında,

Kalafat’ kalır’ sag’ tarafında,

Viyana’ya gitmek için Tuna nehrinde vapur yolcuğu yapan, bazen yayan bazen de vapurla yol alan Baço Kiro, Osmanlı yönetimindeki Balkanlar’da gezip gördüğü ve karşılaştığı manzaraları Kiril harflerini kullanarak Türkçe

yazmıştır. 1873 yılında en büyük arzusunun Nemçe'yi (Avusturya) görmek olduğunu yazan Baço Kiro bu arzusunu gerçekleştirmek için tanıdık eş dostlarından beş yüz kuruş toplar. Kendi deyimiyle ayağına bir çift çarık, başına bir sarık; bir omuzunda bir torba, öbüründe sopayla bir aba alır ve yola koyulur (Kiro, 1874, s. 35). Sviştov'a gelir buradan vapura binerek Viyana'ya kadar gitmek ister. Sırasıyla Tuna nehri boyunca Oryahovo, Lom, Vidin, Kalafat, Radoviç, Severin, Adakale, Orşova, Drenkova, Modava, Semendire, Pançova, Mokri Luk, Belgrad, Zemun kasabalarını görür. Bazılarında konaklar, dolaşır ve gözlemlerini yazar. Bu gözlemler genellikle şehirlerin mimarisi, yerli halkın durumu, Sırp ve diğer halkların yaşam tarzları ve iş hayatlarıyla ilgilidir.

4. Eserde Kullanılan Kiril Harflerinin Transkripsiyonu

Kiril	Latin
А-а	A-a
Б-б	B-b
В-в	V-v
Г-г	G-g
Д-д	D-d
Е-е	E-e
Ж-ж	J-j
З-з	Z-z
И-и	İ-i
Й-й	Y-y
К-к	K-k
Л-л	L-l
М-м	M-m
Н-н	N-n
О-о	O-o
П-п	P-p
Р-р	R-r
С-с	S-s
Т-т	T-t
У-у	U-u

Ф-ф	F-f
Х-х	H-h
Ц-ц	TS-ts
Ч-ч	Ç-ç
Ш-ш	Ş-ş
Щ-щ	ŞTI- ştı
Ю-ю	Yu- yu ; u
Я-я	ya, ā
І-і	İ-i ; y,
Ъ-ъ / І-і	(Kelime içinde 'ı' sesini karşılar. Son ses olarak bir değeri yoktur! 'ı' işareti ile gösterilmiştir.)
Ж	ı (genellikle) - a (daha az)
Ь-ь	Son ses olarak bir değeri yoktur. Kelime içinde ünlüden önce inceltme özelliği mevcuttur. миньор < minör, актьор < aktör
Дж	ç
іо	Bu iki ses birlikte kelime içinde "ö", kelime başında ise "y" veya "ö" okunabilir.

4. Eserdeki Fonetik Hususiyetler

Baço Kiro'nun Kiril Harfli Türkçe Bir Gezi Yazısı, Türkçenin Rumeli'deki etkisi açısından büyük önem taşımaktadır. Baço Kiro, Bulgarca cümle yapısını kullanmıştır. Bulgarcada cümle: özne, yüklem ve diğer öğeler olarak düzenlenir. Bu cümle yapısı Bulgaristan Türk ağızlarında da etkisini göstermektedir. Örneğin: *Canım istedi gideim*. Bulgarcada kullanılmayan sesler iki harfle verilmiş: masa **yustyunde** (üstünde), **kyovlyuler** (köylüler), **yuçlyuk** (üçlük), **dyuşkyun** (düşkün). Yazıda, Bulgaristan Türk ağızlarının özelliklerini görmekteyiz. Bunlardan bazıları:

4.1. Ünlü Değişmeleri

4.1.1. Ünlü kalınlaşması

-a < -e ; -a- < -e-

benda < bende , vilayata < vilayete

-u- < -ü-

henuz' < henüz , cumbiş' < cümbüş, cumlesine < cümlesine

-ı- < -i-

vilayatıdır' < vilayetidir

-o- < -ö-

boyledir' < böyledir

4.1.2. Ünlü incilmesi

-i- < -ı- ; i- < ı-

bazisi < bazısı , misir < mısır , toplışırlar' < toplarırlar , karşıda < karşı-
da , ırmak' < ırmak , başıma < başıma , aldım' < aldım

4.1.3. Ünlü düzleşmesi

-ı- < -u-

avlısı < havlu

i- < ö-

ibüründe < öbüründe

-ı- < -u-

avlısı < havlusu

4.1.4. Ünlü yuvarlaklaşması

-u- < -i-

içun' < için

4.1.5. Ünlü daralması

-u- < -o-

çucukları < çocukları , suvan' < soğan , lukanta < lokanta , umuzuma < omuzuma

-ü- < -ö-

güzükürler' < gözükürler , gülgeler' < gölgeler , süvlecem < söylemek

ü- < e-

üvmee < yevmiye

-i- < -e-

gizendim' < gezindim

4.1.6. Ünlü genişlemesi

-e- < -i-

şehir' < şehîr , gerdap' < gîrdap , isteor' < istiýor , şeherdir' , < şehîrdir, neet' < niyet

4.1.7. Ünlü türemesi

-i- < -∅-

hepsi < hepsi

-e- < -∅-

neree < nereye

4. 2. Ünsüz Değişmeleri

4. 2. 1. Tonlulaşma

-z- < -s-

serbezdir' < serbesttir

4. 2. 2. Sızıcılışma

-v- < -y-

kiovlüler' < köylüler , süvledim' < söyledim , siovlerim' < söylerim , iovle < öyle

4. 2. 3. Diğer Ünsüz Değişmemeleri

-n- < -m-

şindi < şimdi

-v- < -ğ-

duvarak' < doğarak

buvas' < boğaz

duvmamıştı < doğmamıştı

suvan' < soğan

-v- < -y-

övle < öyle

-p < -b

pineceğim < bineceğim

-s < -z

ederis < ederiz, üç üs < üç yüz

4. 2. 4. Ünsüz düşmesi

-v- > -Ø- ; -y- > Ø-

kesee < keseye, bük < büyük, er < yer, kimsei < kimseyi, etişmeyecek < yetişmeyecek, üç üs < üç yüz, kaik < kayık, neree < nereye, i < iyi, ziyaret < ziyaret, neet < niyet, mehane < meyhane, eder < yeder, güreim < göreyim

-ğ- > -Ø-

gidecem < gideceğim, dileccem < dileyeyeğim, dil < değil, aşaa < aşıya,
ayamı < ayağımı.

-h- > -Ø-

oşça kalın < hoşça kalın

4. 2. 5. Benzeşme

4. 2. 5. 1. Ünsüzlerde yakın benzeşme

nn- < -nl-

onnarın < *onların*

4. 2. 6. Ünsüz Tekleşmesi

-b- < -bb-

kubesi < *kubbesi*

-c- < -cc-

tücar' < *tüccar*

5. Metin

[35]

1. Bin'- 873 senesinde,
2. Merak' tutuştu bende,
3. Cānım istedi gideim'
4. Nemtsei seir edeim'
5. O kolaydır' oraya varaim'
6. Lākin' harçlık' nerden' alaim'
7. Malım' yok', malımdan' sataim,
8. Zahirem' yok', ondan' alaim'

9. Nasıl' olsa dedim' gidec²em',
10. Dostlarımdan' para dilecem'
11. Dilincilee çekileim' vardı gyunyumde,
12. Paskalyanın' iptidaaki gyunyunde,
13. Kövlyuler' hepsi şkolaya girdiler',
14. Çocuklara imtihan' verdiler'
15. Benda oraya sonra girdim'
16. Cumlesine boyle syuvledim'
17. Ey komşular' hepsiniz' buradasınız'
18. Sözyum' var' işidin' annayasınız'
19. Hepinize sövlerim' bilesiniz'
20. Canınızdan' ne koparsa veresiniz'
21. Cānım' isteor' gideim'
22. Nemtsei seir' edeim'
23. Harçlıkımı yoktur' bir para

[36]

1. Bilirsiniz' ben' bir' adam' fukara,
2. Lākim' meram' var' benda gideim',
3. Vienai seir' edeim'
4. Lākin' parasız' bir' ere, gidilmez',
5. Henuz' vampora parasız' girilmez'
6. Karadan' olmuş' olsa, derim'
7. Yaya, çekerim' belki giderim',
8. Yavaş' yavaş' kövden' köve uracam'

---

²жд (jd) yazılmış дж (dj) < c olması gerekir.

9. Kövlerde ve odalarda konacam'
10. Gidecem' yol' gene tunadır'
11. İokar' nemtse vilayatıdır'
12. Orda ekmek' parasız' vermezler'
13. Vamporada bile koyvermezler'
14. En' sonunda deip' deecem',
15. Kimin' nekadar' kolai varsa,
16. Vehem' canından' ne koparsa,
17. Onnar'da ricama kabul' ettiler',
18. Olur' yardım' edersiz' dediler',
19. İptidaa papas' gavriil' atar',
20. Masa yustyunde iki macar'
21. Papas' balço da girdi apansız';
22. Oda verdi yarım' fransız',
23. Bazisi veri bir' sekizlik'
24. Bazisi veri bir' beşlik',
25. Birisi verir' bir' dörtlyuk',
26. Gayrisi veri bir' yuçlyuk',
27. Angisi en' dyuşkyun' fukara,
28. Oda attı orda kırk' para

[37]

1. Sevinerek' onnarı topladım',
2. Üç'- yüz', elli gruş' saydım',
3. Onnarı kesee koyacaktım' tamam'
4. Geldi mihaltsalı, papas stefan'

5. Bu papas' en' sonunda geldi,
6. Lākin' oda bana bir' mints' verdi,
7. Kırāhat'-haneden' yüz' gruş' çıkardılar'
8. Hepisi beş' yüz' gruş' oldular'
9. Hepsine oşça kalın' derim',
10. Kednimi yola hazır' ederim',
11. Ayamı bir' çift' çarık',
12. Başımı sardım' bir' sarık',
13. Bir' omuzumda bir' torba,
14. İ büründe sopayle bir' abi,
15. Gün' duvarak' kövden' çekildim',
16. Gün' kauşurak'ı sıştovaya girdim',
17. Orda bir' dostuma saptım',
18. O gece ben' orada yattım',
19. Parasis' edim' ve içtim'
20. Allah' bereket versin dedim'
21. Sabahası konak' yanında indim',
22. Orda büyük' kavenede girdim',
23. Orda dost', bulundu, hoş' geldin' dediler'
24. Bana ikram' edip', kave da verdiler',
25. Sordular' beni, neree gidecen',
26. Aşaa yoksa, karşıya mu geçecen',
27. İok' işim' dedim' karşıya geçeim'
28. Neet' ettim' yukarı gideim',
29. Buradan' dedim' vampora pinecem',

[38]

1. Param' bitinceedek' yukarı gidecem',
2. Ta viaenaya gideim' vardır' meram',
3. Korkarım' gene etişmecek' param'
4. Hesabın dediler' kendin' yapacan'
5. Çergene kadar' sen' uzanacan'
6. Sonra aşaaada skelee inerim',
7. Paşaportçi yanında giderim,
8. Teskerei braktım' paşaport' aldım',
9. Vampora da beled' çıkardım'
10. Orşovaya elli sekiz' gruş' verdim'
11. Vampor' etişti ben' girdim'
12. Orda bildim' adamlar' buldum',
13. Benda onnarın', yanında oturdum',
14. Vampor' giderdi hep' kaçarak',
15. Rahovaya, erdik' gün' kauşarak'
16. O; rahova, bir yüksek' erdir'
17. Büyük' dil', orta bir' şeherdir',
18. Ordan' biz' gene ince çekildik',
19. Gece ortasında lom' palankai erdik'
20. O sabah' ben' nice kalkarım'
21. Bir' büyük' şehir' önümde bakarım',
22. Tamam' güneş' duvarak'
23. Geçtik' vidini bakarak,
24. Vidin' çok' büyük' şeherdir,

25. Ve hem çok' düz bir' er'dir'
26. Tunadan' gözüdür' saade minareler',
27. Tuna boyunca var' islâh' kaleler',
28. Karşıda vlah' yakasında,
29. Kaladat' kalır' sag' tarafında,

[39]

1. Oda bir' naazik' şeherdir',
2. Ve hem' yüksek' bir' erdir',
3. Bir' tepede var' bir' klisesi,
4. O klisenin' var' üç' dört' kubesi,
5. Tuna kenarında var' bir' çeşmesi,
6. Onun' üst'-yanda kalır' skelesi,
7. Ordan' gene nice çekildik'
8. Bir' kövün' yan
9. ından' geçtik,
10. Vampor' hızlıca giderdi,
11. O köv' Osmanlı kövüne benzerdi,
12. Vardı minareylen' bir' tepesi,
13. Daha köv' var' isimlerini bilemem',
14. Onnar' için' size haber' veremem',
15. Kimsei soramadım' bizmem' zer',
16. Tuna boyunca bir' düzlük' er',
17. Daha yukardadır' sırb' avlısı,
18. Tuna dibinde var' bir' skelâsı,
19. Köv' var' radoviç' derler',

20. Ordan' yol' var' negotine giderler',
21. Daha ükarda var' bir skelesi,
22. Var' büük' kubeli bir' klisesi,
23. Vlah' tarafına var' bir' üksek' er',
24. Daha ükarda vardır' bir' şehir',
25. Lākin', bilmem' nasıl' derler' bunu,
26. Vlahça derler' severin' turnu,
27. Bu kasaba düz' er'dır'
28. Çok' güzel' bir' şeherdir',
29. Tuna dibinde var' bir' ormanlı er'

[40]

1. Orda başça olmal' bilmem' zer',
2. Orada gördüm' hepiyce cevizlerler',
3. Altında çimen' islaāh' gülgeler',
4. Daha ükarda skelesi kalır'
5. Vampor' budan' kömür' alır',
6. Hangisinin' kümürü biterse,
7. Daha çoku angisi geri dönerse,
8. Burda var' durur' çok' vamporlar',
9. Burda aktarma yaparlar', bu....
10. Sol' tarafına kalır' fetislām',
11. Kalesi da durur' eskiden' tam',
12. Ordan' ükarı bir' buvas' alır',
13. Nemtse tarafına ada-kale kalır',
14. Ada-kalede hepsi osmanlı dır'

15. Ordan' ükarı nemtse sınırı dur',
16. Daha ükarıda orşova nemtse kasabası,
17. Tuna dibinde var' islah' skelesi,
18. Orda biz' açan' erdik,
19. Başka bir' vampora girdik',
20. Vamporda o gece yattık',
21. Sabahısına kasaba içine çıktık'
22. Orada ben' bir'as' gizendim',
23. Bir' lokantaya girdim',
24. Orda ben' kırk' para verdim',
25. Bir'as' şarap istedim',
26. Bana şarap' vermediler',
27. Onnar' bana böyle dediler',
28. Burda pahalılık' çoktur'
29. 40 paralık' şarap' yoktur',

[41]

1. Verin' dedim' bari bir su iç içeim',
2. Uzattı elini (40) para, vereim',
3. Ben' şaştım'vebaktım',
4. Kırk' parai cebime soktum'
5. Allah' dedim' belanızı versin',
6. Onun' övle bir' adamalar',
7. Su, için'da, para alırlar',
8. Döndüm' tunaya indim',
9. Gene vampora girdim'

10. Bize başka beled' verdiler'
11. Verin' (64) gruş' para dediler',
12. Biz'da paraları verdik',
13. Zemuna kadar' bilet' aldık',
14. Sabahası ordan' kalkarızı,
15. Gene yolumuzu kavrarız',
16. Sırb' tarafına bir' palanka vardır',
17. Ondan' yokarı tuna dar'dır',
18. Hem' dar' ve hem' ceza er',
19. Orda edik' vampor' bekler',
20. Vamporlara kulauzluk' eder',
21. O ileri gider', öbürü da çeker',
22. Tuna orada hızlıca ve dar'dır',
23. İki tarafına büyük' balkan'dır',
24. Skelā var' drenkova derler',
25. Orda taş' kömürü indirler',
26. Skelede onu üvmee yaparlar',
27. Balkanda orda yakın' kazarkar',
28. Bu, skelā nemtse tarafına kalır',

[42]

1. Burdan' ükarı gene buvas' alır',
2. Burdan' kulauz' vampor' döner',
3. Burdan' vampor' ükarı yalnız' giderler',
4. Gittik' vamporla yavaş' yavaş'
5. Tuna içinde var' bir' büyük' taş',

6. Vampor' ona pek' yakın' geçer',
7. Burayadek' gerdap' buvaz' biter',
8. İki tarafına gözüdür' düz' er'dir',
9. Nemtse tarafına modava şeherdir',
10. Vampor' giderdi yavaş' yavaş',
11. Erdik' skelede bazıyaş',
12. Orda çok' yolci tücar' çıkar',
13. Hem' burda demir' yolu da var',
14. Arabalar' hazır' dururlar',
15. Yolcu ve tücar' alırlar',
16. Ordan' nemtse içinde giderler',
17. Neyse alış' veriş' ederler',
18. Ordan' vampor' gene ükar' çekilir',
19. Sırtan' tunaya bir' irmak' girir',
20. O, irmaga morava derler' yedi (derlerdi),
21. Daha ükarı' gene semedereydi,
22. Tuna dibinde vardır' kalesi,
23. Onun' üst' yanda kalır' skelesi,
24. Daha ükarı' paçova şeherdir',
25. Nemtse tarafına çok' düz' er'dir',
26. Daha köv', var', bilmem' sormain' bana;
27. Bir' köv' var' sırp' tarafına,
28. O kövün' adı mokri-luk' derler',
29. Belgrad' ve zemun' burdan' güzüdürler',

[43]

1. Beligradı vampordan' baktık',
2. Sapmadık' orda zemuna çıktık',
3. Zemunda bir' gün' oturdum',
4. Ükariya para etişmecek' gördüm',
5. Çok' meram' vardı vienai göreim',
6. Orada ziyaret' ve seir' edeim',
7. Lākin' param' az' dı nasıl' edeim',
8. Biterse orda kimden' isteim',
9. Kimseyle' bilişim' yoktur',
10. Orda gene pahalılık' çoktur',
11. Düşündüm' durdum' fukara,
12. Ne yapaim' üç' üs' gruşlen' para,
13. Vampora kira mu vereim',
14. İoksa harcai mu ve eeim',
15. Pek' i bunnarle oraya gidedceim',
16. Ya, sogra neylen' geri dönecem',
17. Başka türlü olmacak' gördüm',
18. Ordan' geri belgratta döndüm',
19. Bir' kaik' içine girdim',
20. Beş' gruş' orda kaiya verdim',
21. Akşam' üstü belgrattaçıktım',
22. Yabancı gibi oraya buraya baktım',
23. Garip' fukara neree gideim',
24. Nerde var' han' orda gireim',

25. Orda yakın' bir lukanta gördüm',
26. Ne yapaim' benda oraya girdim',
27. O gene övle bir' lukantaymış',
28. Bir' akşama otuz' gruş' alırlarıımış',
29. Benda fukara oraya sapmışım',

[44]

1. Bir'as' edim' o gece yatmışım',
2. Sabahası da orda biras' edin',
3. Ne dir' masrafım' süvlein' dedim',
4. Onnar' da bir' defter' gitirdiler',
5. Ver' irmi altı gruş' dediler',
6. Hiç' daha aşaa dedim' olmazmi,
7. Bir' ruble dolai size kurtarmazmi,
8. Zira benda bir' adam' fukara,
9. Almain' benden' okadar' para,
10. Onnarada bilmem' ne sövlediler',
11. Lākin' bana böyle dediler',
12. Biz' senden' otuz' gruş' isteris',
13. Gürdük' fukara sın', da ikram' ederis',
14. Benda o zeman' irmi altii verdim',
15. Aldım' torbamı ordan' çekildim',
16. Çıktım' sokaa, şindi neree varaim',
17. Kimi bilirim'da kimin' için' soraim',
18. Gezdim' torbailen' oraya buraya,
19. Sonra gittim' bir' şkolaya,

20. Torbaylen' abaylen' içerie girdim',
21. Varmı' burda bulgar' çucukları dedim',
22. Ya şişto'fdan' ya rusçuktan',
23. Ya gene tırnova kazasından',
24. Var' onnara dedim' bir' şey süvlecem',
25. Alatlarım' yoluma gidecem',
26. Var' burda bir' şişoflu dediler',
27. Vardılar ona haber' verdiler',
28. Birazdan' baktım' yanıma geldi,
29. Hoş' gelmişin' bana sövledi,

[45]

1. Hoş' buldum' dedim', vatandaşım',
2. İşit' ne süvleicem' sana kardaşım',
3. Ricam' var' ricami kabul' edesin',
4. Senin' oturdun' ere beni getiresin',
5. Ben' burda bir' kaç' gün' eyleneceğim',
6. Burasına seir' edip' gezineceğim',
7. Hana konaim' yok' bende para,
8. Gördün' gibi bir' adam' fukara,
9. Pek' i olur', nee kabul' etmecem' dedi,
10. Beni ordan' alıp' evine getirdi,
11. Oda orda kiraylen' oturulu,
12. Varıp' orda şkolda okur'du,
13. O çocaa nikola suknarov derler',
14. Daha çocuklar', var' okumaa giderler',

15. Nekadar' gün' orda ben' durdum'
16. Hep' onun' evine oturdum',
17. Gündüzlen' belgradta gezerdim',
18. Akşam' sabah' sofrasından' erdim',
19. Allah' ona ömürler' varsin' derim',
20. İ, çocuktu, hair' duvasini ederim',
21. Dört' gün' ben' orda oturdum',
22. Çok' erler' dolaşım' ve gördüm',
23. Belgrad' bir'as' yoksek' bir er'dir',
24. Lākin' çok' güzel' bir' şeherdir',
25. Ükardan' baksan' pek' yakışır',
26. Orda sava irmik', tunaya katışır',
27. Sokaklari pek' çok' geniştir',
28. Çoku var' kavak' ile dikilmiştir',
29. Çini açlen' da dikilmiş' vardır',

[46]

1. Orda nerde büyük' şadvandır',
2. Var' üç' taane kubeli klisesi,
3. Var' on' beş Osmanlı camisi,
4. Gittim' tuna ve sava katıştı erde,
5. Girdim' eskiden' kalma kalede,
6. O kolay baksan' akıla zarardır,
7. Kavi ve kalın' duvarları vardır',
8. Orta erde biri yüksek' ere,
9. Orda da şilar' bir' minaare,

10. Orda var' Osmanlı camisi,
11. Orda yain' vardır' bir' kapusi,
12. O kapuya girirken' kürüden' geçerler',
13. Beri yanda başça var', orda gezinirler',
14. Üç' dört gün orasını baktım',
15. Her' bir' eri dolaştım', ve kandım',
16. Neet' ettim' vilayata düneiem',
17. Param' yok' gene vampora gireim',
18. Karadan' dedim' şimdi giderim'
19. Kendimi yola hazır' ederim',
20. Ayama giydim' bir' çift' çarık',
21. Başıma sardım' irtılmış' sarık',
22. Bir' omuzumda aldim' bir' torba,
23. Öbüründe sopayle aba,
24. Dostuma oşça kalın' dedim',
25. Çıktım' yoluma, çekildim',
26. Yalınız' çekildim' yoluma,
27. Vay benim' garip' halıma,
28. Çamur' olur' yamur' yar',
29. Daskal' kiro yolunu bakar',

[47]

1. Akşam' oldunna mehanee saparım',
2. Sırları seir eder' bakarım',
3. Nekadar' sırp' varsa o kövde,
4. Hepisini bulursun' mehanede,

5. Dilinden' ben'annayamadım',
6. Onnarlı hiç konuşamadım'i
7. Onnar' süvlerdi ben' sade bakardım',
8. Sabahası ordan' kalkardım',
9. Hep' beşer' gruş' masraf' öderdim',
10. Yüz' drem' şarap' bir' ekmek' erdim',
11. Allah' belanızı versin' derdim',
12. Abamı alıp', ieluma giderdim'
13. Bir' sabah' gene yolumu kavradım',
14. Medven' dedikleri köve uradım',
15. Çıktı karşıma bir' çorbacı,
16. Gel' buraya dedi bre yolci,
17. Gel' bakalım' neree gidersen',
18. Neçin' övle hızlıca geçersen',
19. Benda döndüm' yanına vardım',
20. Abam' bırakıp' bende oturdum',
21. Sordu beni nereli olursun',
22. Ne işte burda bulunursun',
23. Ben' dedim' yolci bir' adam',
24. Ta tırnova kazasından',
25. Şindi dedi neree gidersen',
26. Yalnız' çekildim' yalnız' gezerim',
27. Şindi doğru vilayetıma giderim',
28. Sen' dedi övle yalnız' gezersin,

[49]

1. Çok' sevindim' ve mesrur' kaldım',
2. (Bu) osmanlı (bu) yolkesinin' eri,
3. Bir' erde yoktur' benzeri',
4. Ertesi günde sıstovaya erdim',
5. Gene büyük' kavenede girdim',
6. Bu kavene kalır' konak' karşısında,
7. Çok' dost' yle buluştum' orda,
8. Hoş' geldin' hepisi dediler',
9. Bana çok' ikram' ettiler',
10. O gece orda bir' dostta yattım',
11. Sabahasına ordan' erken' kalktım',
12. Aldım', torbamı gene umuzuma,
13. Gene yalınıs' çekildim' yoluma,
14. Gün' duvmamıştı, ordan' çekildim',
15. Gün' kauşarak', kövüme erdim',
16. Kövden' çekildim' vienaya varaim',
17. Param' az'dı dömdüm' ne yapaim',
18. Zemundan', geri dönerim',
19. Sırbıp' ortasından' geçirim',
20. İ, baktım' orda o sırları,
21. Diyvereim' nasıl' adamlar',
22. Ben' gördüm' o sırları',
23. Çok' haylās' adamlar',
24. Her' gün' mehaneer giderler',

25. Orda bütün' gün' içerler',
26. Onnarın' fukarası çoktur',
27. Daha çokun' öküzleri yoktur',
28. Lākim' onnarın' en' fukarası',
29. Yayani yoktur' hiç' bir' parası,

[50]

1. O daserbes'- serbess' baarışır',
2. Kuraj' ta satmaa çalışır',
3. Yarıyı yalın' ayak' gezerler',
4. Kendi- kendine gene kapitan' derler',
5. Daha çok arnaut' gibi gezerler',
6. Şitsinler' has' etmezler',
7. Lākin' ben' dourusunu sövleecem',
8. Haylāz' adamalar' gene deecem',
9. Lāskovtsalar' onnara prasa satarlar',
10. Evleri gene arnautlar yaparlar',
11. Orda nekadır' başçuvancılar',
12. İşler' hep' bizim' adamlar',
13. Gece ve gündüs' iş' işlerler',
14. Suvan' ve biber' onnara verirler',
15. Sırplar' hep' satın' alırlar',
16. İşe çok' haylas' adamlar',
17. Hepisi misir ekmek ierler',
18. Bizden' iisi yoktur' derler',
19. Sırp' serbezdir' kendileri derler',

20. Kendi kendini meht' ederler',
21. Ben' gene onnarın' aklına gülerim'
22. Douruluk' üzere böyle derim',
23. Kendini bu kadar' meht' otmesinler',
24. Zira ak', ve kara geçitte belli olur' derler',
25. Tarla sürmesini da size diyvereim'
26. Diyverecem' çift' sürmesini,
27. Ve hem' da misir' ekmesini,
28. Her' birinde çift' öküz' yoktur',
29. Birer' öküzlen' daha çoktur',
30. Pahalı dır' orda alamazlar' eş',
31. Onun için' işlerler' birerleş',
32. Sürerler' bu gün' birine,
33. Sabah' giderler' gene öbürüne,

[51]

1. Beş' altı kişi toplaşirlar',
2. Sabana üç' çift' öküz' koşarlar',
3. Biri önünde öküzleri eder',
4. Biri orta erde hayder',
5. Biri süver' talaloz' yapar',
6. Biri sabanını kuyrununu tutar',
7. Olurlar' beş' altı kişi,
8. Boyledir' sırpların' işi,
9. Kenara hızlıca çıkarlar',
10. Ordada bir' cumbiş' yaparlar'

11. Orda bak' sen' çok' cumbiş',
12. Bakarsan' çiviler' kırılmış',
13. Bazi öküzlerin' zevlelerin düşmüş',
14. Bazisinin' gene hiç' konulmamış',
15. Biri durun' bakalım' der'
16. Bazi şitmes' öküzleri hayder',
17. Saalam' eri varsa, oda kopar',
18. Biri yonar' çivileri yapar',
19. Bazi nerde kırık' dur' güreim',
20. Bazi der' durun' sabanı küreym'i
21. Biri durun' çivileri yapaim',
22. Biri durun' zevleleri sokaim',
23. İşte bulunur' beş' altı kişi,
24. Boyledir' sırpların' işi,
25. Bilirim' şitsinler' darılacklar',
26. Kenarda hayle uraşışar',
27. Sonra sabanlıdolaşırlar',
28. Başka çizi gidip' tutarlar',
29. Karılar' gene çapayle kazarlar',
30. Çapaylen' misirleri ekerler',
31. Başka türlü belki bilmezler',
32. Nasıl' burda bizimkiler' bilirler',
33. Sabanın' ardınca misileri ekerler',

[52]

1. Bu kadar' işçi dır' sırplar',

2. İŒe çok' hailaz' adamlar',
  3. İŒini saalan' tutmazkar',
  4. Sabah' erkenda kalmazlar',
  5. Her' sabah' nereden' kalktım',
  6. Hepisini uür' braktım',
  7. Gün' urmuş', köve urarım',
  8. Gene hepisi uür' bakarım',
  9. Ben' gördim' o sırpalar',
  10. Çok' hairsıs' adamları',
  11. Bütün sırbın' ölkesi,
  12. Etmez' tırnova kazaasli,
  13. Buradan' çıkan' zahireler',
  14. BeŒ' sene sırbıbosslerler',
  15. Ordan' çıkan' maksulat',
  16. Burdan' çıkar' iki kat',
  17. Buranın' adamı tyucār' ve gezektir',
  18. İŒine mukayat' v' işlektir',
  19. Bir' adamın' burda görduy işi,
  20. Orda gyuremzler' iki kiŒi,
  21. Nezaman' onnar' tarlaya giderler',
  22. Bizim' o zamanaden' iki evlek' syurerler',
  23. Œitsinler', darılacaklar',
  24. Hak' sövlerim' dayanacāklar',
  25. Darılıpta ne, yapacāklar',
- Murad'-bek' kariesinden'

Kiro daskal'

Orasını varmış' gezmiş',

Burada o kendisi yazmış'.

1873

6. Sonuç

XIX. yüzyılda Balkanlarda patlak veren milliyetçilik akımlarıyla Türkçe bilinçli şekilde Balkan dillerinden silinmeye çalışılmıştır. Bütün uğraşlara rağmen Türkçenin etkisi belli ölçüde azaltılabılmıştır. İncelenen eserden çıkan sonuca göre Türkçenin Balkanlarda XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra da etkili olduğu görülmektedir.

Osmanlı idaresinde Balkanlarda yaşayan Slav aydınların, Türkçeyle eserler meydana getirdikleri tespit edilmiştir.

Eser Kiril harfleri kullanılarak Türkçe kaleme alınmıştır. Arap harflerinin kullanıldığı bir dönemde Kiril harflerinin kullanılması dönem itibariyle Türkçenin Balkan coğrafyasındaki fonetik durumuna ışık tutmaktadır.

Eserin dili incelendiğinde Rumeli ağızlarının etkisi hissedilmektedir. Eser dil tarihimiz açısından kıymetli bilgileri içerirken aynı zamanda dönemin sosyal ve kültürel hayatını da yansıtmaktadır.

Kaynakça

Abadzhieva, M. (2014a). Pavlikyanskata Knizhnina ot XVIII v. – Primer za Knizhoven Ezik Na Narodna Osnova. – V: *Pismenoto Nasledstvo i Informatsionnitate Tekhnologii*. s. 235 – 238. ISBN 978-954-978-725-2.

Abadzhieva, M. (2014b). Knizhoven Ezik Na Narodna Osnova li e Pavlikyanskata Knizhnina Ot Vtorata Polovina Na XVIII v. – *Palaeobulgarica*, 4, s. 68 – 79. ISSN 0204-4021.

Abadzhieva, M. (2014c). Hristiyanskata Leksika v Rikopis № 778 Na Katolicheskiya Knizhovnik Petir Kovachev Tsarski. – V: Ime i Svyatost, Godishnik Na Asotsiatsiya „Ongil“, t. 13, god. IX, ISSN 1311-493KH.

Artun, E. (2013). Geçmişten Günümüze Kültürel Değişim ve Gelişim Sürecinde Balkanlarda Türkçe. *UDEK-Uluslararası Dil ve Edebiyat Konferansı* (s. 1-10). Tiran-Arnavutluk.

Castellan, G. (1995). *Balkanların Tarihi*. (Ayşegül Yaraman Başbuğu, Çev.). İstanbul: Milliyet.

İyiyol, F., Kesmecı, A. M. (2011). Balkan Dillerindeki Türkçe Kelimelerin Tanımlanması Problemi Üzerine Tespitler. *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(4), 621-632.

Karaağaç, G. (2009). *Dil, Tarih ve İnsan* (IV. Baskı). İstanbul: Kesit.

Kiro, B. (1874). Второ пътуване на Бача Кира. Издавать добритъ му пріятели за любопитни читатели, Руссе, Въ печатницата на Дунавскѣтъ областъ.

Lory, B. (2011). *XIX. Yüzyılda Osmanlı Balkanlarında Türkçe Konuşmak. Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşamak* içinde (s. 291-306). François Georleon, Paul Dumont (Ed.), İstanbul: İletişim.

http://digilib.nalis.bg/dspviewerb/srv/viewer/eng/f51695e0-e75b-4a9f-a141-eb9ebd219a66?tk=9RaV4OdbSp-hQeuev-SGaZgAAAABhAGQn.irp1zzx0lCpKMNXhSTpxXQ&citation_url=/xmlui/handle/nls/595

https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D1%87%D0%BE_%D0%9A%D0%B8%D1%80%D0%BE